

Емпірично досліджено особливості прояву комунікативних бар'єрів і причин їх виникнення в процесі вивчення іноземної мови студентами.

Студенти першого курсу на початкових етапах вивчення іноземної мови часто відчують несприятливий психічний стан, який виступає у різних проявах тривожності, що свідчать про наявність комунікативних бар'єрів у спілкуванні з виклада-

чем і групою.

Актуальність подальших досліджень полягає у тому, що проблема не достатньо досліджена та обґрунтована. Професійний інтерес викликають дослідження педагогічних умов, що будуть сприяти подоланню комунікативних бар'єрів при вивченні студентами іноземних мов. Це дасть можливість і змогу оцінити більш глибоко наслідки проблеми та способи її вирішення.

Література і джерела

1. Леонтьев А.А. Психология общения / А.А.Леонтьев.- Тарту: изд-во Тартуского ун-та, 1974. – 218 с.
2. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е.И.Пассов.- 2-е изд. - М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
3. Яковлева Н.В. Деякі особливості виявлення комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови / Н.В.Яковлева // Психологія: 36. наук. пр. – Вип. 11. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2000. – С.360-366
4. Яковлева Н.В. Причины возникновения коммуникативных барьеров в процессе изучения иностранных языков / Н.В.Яковлева // Психологія: 36. наук. пр. – Вип. 14. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2001. – С.305-310
5. Яковлева Н.В. Науково-теоретичні підходи до вивчення проблеми комунікативних бар'єрів / Н.В.Яковлева // 36.наук.пр. Інституту психології ім.Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка. - К.,2002. –Т.IV, ч. 5-С.290-295

Основным методологическим положением, что легло в основу нашего теоретического исследования, стала "идея обучения неродного языка с самого начала как средства общения", а также идея общения как средства обучения языку (О. Леонтьев) и принцип деятельностного подхода к проблеме общения, разработанный в трудах Б.Ананьева, Л.Виготского, О.Леонтьева, Б.Ломова, А.Лурии, С.Рубинштейна, Б.Паригина, В.Соковнина, М.Кагана и др. Мы осуществим попытку рассмотреть процесс обучения иностранному языку как особым образом организованное общение, в процессе которого высока вероятность появления коммуникативных барьеров.

Ключевые слова: коммуникативный барьер, факторы, самооценка, уровень притязаний, психолого-педагогические условия, психологическое состояние, учебная мотивация, учебная деятельность, теоретический анализ.

The main methodological statement, that formed the basis of our theoretical investigation, has become "the idea of teaching not native language from the very beginning as means of communication", and also the idea of communication as means of teaching language (O.Leontev) and the principle of active approach to the problem of communication worked out in the works by B.Ananayev, L.Vigotskiy, O.Leontev, B.Lomov, A.Luiri, S.Rubinshtein, B.Parigin, V.Socovnin, M.Kagan etc. The author has made an attempt to observe the process of teaching of the foreign language as a particular organized communication, in the process of which there is a high possibility of the appearance of communicative barriers.

Key words: communicative barrier, factors, self-appraisal, degree of demands, psychological-pedagogical conditions, psychological condition, educational motivation, educational activity, theoretical analysis.

УДК 378.147

СТВОРЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Козубовська Ірина Василівна

м.Ужгород

В статті розглядаються питання професійної підготовки студентів-іноземців в Україні. Особлива увага звертається на необхідність створення індивідуальної освітньої траєкторії як передумови ефективного навчання.

Ключові слова: професійна підготовка, іноземні студенти, індивідуальна освітня траєкторія.

Впродовж останніх десятиріч посилюються євроінтеграційні процеси, розширюються міжнародні контакти України, поглиблюється співробітництво в сфері промисловості, культури, освіти. Сьогодні значна частина української молоді після закінчення загальноосвітньої школи прагне продовжити навчання у вищих навчальних закладах США, Великої Британії, Німеччини та інших країнах світу. Водночас, в Україні здобувають освіту понад 50 тисяч іноземців з 137 країн світу. Для того, щоб цей процес відбувався ефективно, безперечно, потрібні наукові дослідження різних його аспектів.

Слід відзначити, що питання професійної підготовки фахівців різних спеціальностей досить інтенсивно досліджуються вітчизняними ученими (С.Гончаренко, І.Зязюн, В.Кравець, Н.Ничкало, Г.Терещук, В.Чайка та ін. Проте специфіка професій-

ної підготовки іноземних студентів розкрита поки що недостатньо, незважаючи на низку цікавих досліджень з цього питання, здійснених вітчизняними вченими: Ю.Бойчук, Я.Болюбаш, Н.Булгакова, Х.Бахтіярова, Т.Шмоніна та ін.

Ми солідарні з вченими Ю.Бойчук, Т.Шмоніною, що в організації навчально-виховного процесу з іноземними студентами обов'язково повинна вибудовуватись індивідуальна траєкторія навчання, яка передбачає максимальну індивідуалізацію навчально-виховного процесу [1].

Індивідуальна освітня траєкторія враховує індивідуально-психологічні, вікові, національні особливості в організації навчання і виховання іноземних студентів.

В даній статті стисло охарактеризуємо можливості врахування індивідуально-психологічних властивостей студентів в організації навчально-виховного процесу.

Однією з важливих індивідуально-психологічних особливостей особистості є темперамент, який відображає динаміку поведінки, швидкість реакції. Безперечно, темперамент не є визначальним фактором формування особистості, проте особливості темпераменту впливають певним чином на успіхи у навчанні, професійні досягнення, взаємовідносини, спосіб

поведінки і вони повинні враховуватися в організації навчально-виховної діяльності студентів. Особливої уваги вимагають студенти - меланхоліки, які належать до слабого типу нервової системи. Вони надзвичайно чутливі, сором'язливі, несміливі, уникають контактів з оточуючими, відзначаються високим рівнем тривожності, важко пристосовуються до нових умов, особливо до умов іншої країни, якщо вони суттєво відрізняються від тих, до яких вони звикли, не вірять у власні сили, зазвичай песимістично налаштовані.

Стосовно таких студентів викладач повинен проявляти максимум терплячості, доброзичливості, тактовності. Дуже суворий тон, тим більше крик, є абсолютно недопустимим у спілкуванні з меланхоліками навіть у випадку вчинення ними серйозного проступку.

Як правило, такі студенти, навіть знаючи відповідь на питання, дуже рідко виявляють бажання відповідати, можуть повністю розгубитися біля дошки, не беруться за виконання якогось відповідального доручення, побоюючись не справитися з ним. Спостережливий викладач повинен помітити готовність і неготовність меланхоліка успішно виконати якусь роботу. Вдала відповідь на занятті, яка супроводжується позитивним оціночним судженням викладача перед всією групою, має велике значення для розвитку самоповаги студента, віри у власні сили і можливості. Отже, дуже важливим в роботі з такими студентами є створення ситуації, коли вони можуть досягти успіху і домогтися визнання викладача, однокурсників.

Складним є холеричний тип темпераменту. Багато вчинків холерика в значній мірі зумовлені властивостями його темпераменту, що часто спостерігається в навчально-виховному процесі.

Холерик дуже імпульсивний, невитриманий, не здатний повністю контролювати свої дії, тривалий час зосередитися на виконанні якогось завдання, особливо, якщо воно не дуже цікавить його, часто змінює свої уподобання, захоплення. Холерик досить конфліктний, є активним учасником різних сварок.

Спокійний, врівноважений, доброзичливий тон, терплячість, витримка дуже необхідні викладачеві у спілкуванні з такими студентами. Студентів холеричного типу темпераменту слід привчати до більшої врівноваженості, виваженості у судженнях і діях, залучати його до монотонної, але цікавої для нього роботи і стежити, щоб робота була виконана, причому не абияк, поспіхом, а на належному рівні. Якщо робота виконана незадовільно, варто примусити переробити її.

Студентам флегматичного темпераменту притаманна: як загальна пасивність, так і пасивність у навчанні, яка іноді межує з байдужістю; емоційна витривалість; іноді хизування власними недоліками; схильність до депресивних проявів у стані фрустрації; достатній рівень самокритичності. На відміну від холериків, флегматики не такі поверхові, вони не люблять часто змінювати види діяльності і зазвичай прагнуть довести розпочату справу до кінця. Якщо у холериків процеси збудження переважають над процесами гальмування, то у флегматиків, навпаки, процеси гальмування суттєво переважають над процесами збудження. Оскільки внаслідок цього всі реакції у них сповільнені, то прояви конфліктності спостерігаються значно рідше, ніж у холериків, проте у флегматиків часто виникають труднощі у навчальній діяльності. Іноді їх називають «тугодумами». Це не означає, що вони менш розумні ніж представники холеричного, меланхолічного, чи сангвінічного типу темпераменту, але їм обов'язково потрібно більше часу, щоб успішно справитися з роботою (як інтелектуального, так і фізичного спрямування). При вивченні нового матеріалу вони часто вимагають додаткових пояснень. Важко засвоюють навчальний матеріал, якщо темпоритм мовлення викладача занадто високий, а мова не є рідною. Такі студенти повинні завжди бути в полі уваги викладача, який має спонукати їх до діяльності, постійно намагатися активізувати їх пізнавальну активність. Саме неврахування цих особливостей темпераменту флегматиків у процесі навчально-

но-виховної роботи в навчальному закладі часто зумовлює їх невдачі у навчальній діяльності, а постійний неуспіх викликає розчарування, небажання вчитися, втрату інтересу іноземних студентів до навчання, майбутньої спеціальності і навчального закладу.

Цікаво, що частина флегматиків іноді не встигає з кількох предметів і водночас має непогані показники з інших. Безперечно, це зумовлено і розвитком їх здібностей, проте великий вплив на навчальні успіхи студентів-флегматиків мав індивідуальний підхід до них викладача з конкретного предмету, врахування особливостей їх типу темпераменту.

Що стосується представників сангвінічного типу темпераменту, то особливості цього типу темпераменту, які потрібно враховувати у навчально-виховній роботі, не так яскраво виражені, як холеричного, флегматичного і меланхолічного. У сангвініків процеси збудження і гальмування врівноважені, тому вони не відзначаються афективністю, не схильні до конфліктів, рідко є ініціаторами сварок, досить легко адаптуються до нових умов, в тому числі й іншій країні, знаходять спільну мову з викладачами та однокурсниками. Проте важливим у роботі з ними є постійний контроль за їх навчанням, виконанням своїх обов'язків.

До індивідуально-психологічних чинників, що вимагають врахування у навчально-виховному процесі, можна віднести певні особливості характеру. Деякі риси характеру виявляються настільки яскраво і постійно, що визначають тип особистості, індивідуальний стиль її поведінки.

Особливо важливо звернути увагу на студентів, у яких проявляються симптоми акцентуації характеру. Залежно від інтенсивності прояву окремих рис виділяють «нормальні» характери, загострені (акцентуовані) характери та характери із сильними відхиленнями (психопатичні). Акцентуації характеру – це крайні варіанти норми, за яких окремі риси характеру надмірно посилені, через що має місце вибіркова вразливість від психогенних впливів одного роду при достатній і навіть підвищеній стійкості до інших. Перший і другий типи можуть бути віднесені до норми (в широкому розумінні), третій – до патології характеру.

Прояви акцентуації виявляються не в будь-якій обстановці, а тільки в особливих умовах, в результаті навантаження на «місце найменшого опору» (locus minoris) характеру.

У деяких студентів діагностують такі індивідуальні особливості як акцентуації характеру, наявність яких точно може встановити тільки психолог, психіатр. Це не входить в компетенцію викладача, але все ж він повинен бути обізнаним з основними характеристиками акцентуацій, орієнтуватися в особливостях роботи з акцентуованими особистостями, що дуже важливо, бо, як зауважує вітчизняна дослідниця Н.Максимова, при правильному педагогічному підході до таких індивідів акцентуації характеру вдається трохи послабити [2].

Зауважимо, що в класичному вигляді акцентуації характеру зустрічаються досить рідко, проте випадків прояву окремих симптомів якогось конкретного виду акцентуації можна виявити багато.

Зокрема, досить складно працювати зі студентами демонстративного типу акцентуації, які будь-що намагаються привернути увагу до себе, часто здійснюючи при цьому неадекватні вчинки. Результат роботи з ними виявляється ефективним при вмілому поєднанні викладачем розумної вимогливості з похвалою, заохоченням, які мають дуже важливе значення для них. Похвала і заохочення повинні строго лімітуватися, використовуватися тільки у випадку конкретних досягнень, реальних успіхів, а не надуманих.

У роботі зі студентами нестійкого типу акцентуації слід запропонувати чітку систему розумно організованих вимог, звертати велику увагу на постійний контроль за їх діяльністю, давати систематичну оцінку їх вчинкам, створювати ситуації, в яких вони повинні проявити вольові зусилля і намагатися тактовно допомогти їм зробити це. Оскільки такі студенти не здатні самотійно протистояти негативним впливам, необхідно уважно

вивчити їх оточення і намагатися нейтралізувати джерела негативних впливів.

З гіпертимами доцільно якомога частіше намагатися спільно аналізувати їх діяльність, критично розглянути досягнення і невдачі, спланувати роботу на найближчий період часу. Важливо переконати студента, що не все так легко дається, як він собі уявляє, показати на конкретних прикладах, що легковажність, поверховість у виконанні якоїсь роботи часто не дозволяють досягти успіху.

Необхідно відмовитися від дріб'язкової опіки, жорсткого і постійного контролю, регламентації поведінки. Слід організувати діяльність, де студент зможе проявити в повній мірі самостійність, ініціативу. Головне - урізноманітнити діяльність студента гіпертимного типу акцентуації, зацікавити новими корисними справами, які він може здійснити самостійно і добровільно.

У навчально-виховній роботі важливо враховувати і таку індивідуально-психологічну властивість як здібності. У кожній людини здібності до оволодіння конкретним видом діяльності розвинені краще, ніж до інших. Серед студентів є багато таких, у яких чітко проявляються загальні і спеціальні здібності. Тому одні з них порівняно легко засвоюють усі предмети програми, а інші – вибірково. Для когось ці програми є занадто простими, а для певної частини - дуже складними. Як правило, контингент іноземних студентів вищих навчальних закладів формується з різних категорій учнів, деякі з них в школі власних країн не відзначалися високою успішністю. Значні прогалини в знаннях з більшості навчальних дисциплін не дозволяють їм успішно засвоювати новий матеріал у вищому навчальному закладі. Крім того, додаються й мовні труднощі. Відставання в навчанні поступово поглиблюється і дуже швидко студенти взагалі втрачають інтерес до здобуття занять. Більше того, вони вважають, що не всі знання їм потрібні. Тому дуже важливо провести належну роз'яснювальну роботу, переконати їх, що без знань у відповідних галузях науки вони не зможуть стати хорошими спеціалістами. Але роз'яснювальної роботи і переконання зазвичай виявляється недостатньо для того, щоб вони почали краще вчитися. Їм потрібна дієва допомога. На початку роботи з відстаючими студентами ставляться завдання: ліквідувати

пропуски в знаннях з програми попередніх курсів (чи шкільної програми); створити сприятливі умови для навчання, надати кожному можливість для самовираження, вселити віру у власні сили; внести елементи індивідуальних занять зі студентами, які суттєво відстають від програми та ін.

В процесі інтелектуально-пізнавальної діяльності студенти-іноземці не повинні відчувати свою безпорадність, глибоке розчарування, ображеність. Дехто з них, можливо, й хотів би краще вчитися, але занадто багато прогалин у навчанні, декому для опанування певного матеріалу потрібно тиждень, а комусь і місяця мало, один вимагає неодноразового пояснення, іншому досить підказки. Викладач повинен визначити індивідуальні можливості кожного студента, знайти ту межу, де почалося відставання, провести додаткові заняття, а головне - зорієнтувати студентів на самостійне вивчення матеріалу. Досвід показує, що студенти, які тривалий час не встигали і відчували себе зайвими на заняттях, з великими труднощами вчать самостійно здобувати знання. Вони мають бути постійно в полі зору викладача. Невдалі спроби відповіді ніяк не караються, а вдалі, навпаки, заохочуються, можливо, іноді навіть авансом. В групі повинна бути створена атмосфера довіри і взаємоповаги. Спочатку студентам з низьким рівнем знань пропонуються простіші завдання, поступово ускладнюючись. Перші успіхи у навчанні надають студентам моральну підтримку, пробуджують віру у власні сили, формують почуття власної гідності. Зникає почуття безсилля, дискомфорту, меншовартості. Створюється атмосфера душевної рівноваги, спокою, небайдужого ставлення до навчання, навчального закладу.

Звичайно, індивідуалізація навчання вимагає від викладача багато часу і зусиль, високого рівня педагогічної майстерності і бажання працювати.

Не можна стверджувати, що індивідуально-психологічні властивості важливо враховувати тільки в організації навчально-виховного процесу студентів-іноземців. Безперечно, це стосується і вітчизняних студентів. Проте у випадку з іноземними студентами створення індивідуальної освітньої траєкторії є особливо важливим, оскільки ситуація ускладнюється мовними труднощами, можливою дезадаптацією в нових умовах та ін.

Література і джерела

1. Шмоніна Т.А. Індивідуальна траєкторія навчання іноземних студентів в ракурсі особистісно-орієнтованого підходу до навчання / Т.А.Шмоніна, Ю.Д.Бойчук // Засоби і методи наукової та навчальної роботи: зб. наук. пр. – Х: ХНПУ, 2012. – Вип. 37. – С. 192- 202.
2. Максимова Н.Ю. Виховна робота з соціально дезадаптованими школярами / Н.Ю.Максимова – К.: ІЗМН, 1997. – 136 с.

В статье рассматриваются вопросы профессиональной подготовки иностранных студентов в Украине. Особое внимание уделено необходимости создания индивидуальной образовательной траектории как важной предпосылке эффективного обучения.

Ключевые слова : профессиональная подготовка, иностранные студенты, индивидуальная образовательная траектория.

In this article the issues of professional training of the foreigners have been discussed. Special attention has been paid to the development of individual educational trajectories as a condition of effective learning.

Key words: professional training, foreign students, individual educational trajectory.